

**OSMANLI TARİHİNİN KURULUŞU AŞAMASINDA FAKİHLER VE
ROLLERİ: XIV. YÜZYIL İZNİK VE ÖNCESİNE AİT BİR ARAŞTIRMA /**

*Doç. Dr. Murteza BEDİR**

Osmanlı beyliğinin ilk yüzyılından (14. yüzyıl) günümüze çok az belge ulaştığından bu beyliğin ortaya çıkışı ve Osmanlı hanedanının nesep ve inanç kimliği üzerine bir çok spekülasyon ortaya atılmasına neden olmuştur. Hatta C. Kafadar'ın tespit ettiği gibi, konu ideolojik-siyasal değerlendirmelere de kurban edilmiştir. Bir taraf, Osmanlılar, 15. yüzyılın sonu ve 16. yüzyılda hakim olan perspektiften hareketle tamamen Sünni (Ortodoks) bir çizgiye yerleştirirken diğer grup onları 13-14. yüzyıl Türkmen boyları arasında yaygın olan heteredoks (Sünni olmayan) anlayışların bir uzantısı olarak tasvir etmiştir. Kafadar'ın dediği gibi bu, özellikle Safevi sonrası bakış açısının kafalarda oluşturduğu belirli klişe ve önyargılardan kaynaklanmıştır. 14.yüzyıl Anadolu'sunun (çatışan fikirleri içeren) senkretik kültürü için çok olağan olan bir anlayış Safevi-Osmanlı savaşları gibi ayrıştırıcı siyasi etkilerle birlikte değişen atmosferde kabul edilmez olabilmektedir. Nitekim Babai hareketi ve Vefai tarikatı gibi yapılar, Hacı Bektaş Veli, Aşık Paşa ve Elvan Çelebi gibi figürler Osmanlı'nın kuruluşunda Ortodoks-Heteredoks ayırımına konu edilmezken daha sonraları bunlar çelişen ve çatışan değerlendirmelere konu olmuştur. Osmanlı Beyliğinin kurucusu Osman beyin kayın pederi olduğu söylenen Şeyh Edebali'nin ismi de bu bağlamda günümüzde bile farklı amaçlar için kullanılmaktadır. Kuşkusuz kaynak yetersizliği bu konularda nihai bir değerlendirmeye hiçbir zaman izin vermeyecektir. Ama var olan kaynakların tamamen tüketilmediğini de belirtmek gerekir. Nitekim Osmanlı beyliğinin ilk yüzyılında beyliğin göçebe yapısından daha yerleşik bir yapıya geçmesinde ve kurumlarının şekillenmesinde çok önemli bir rol oynayan ve çok rahatça Osmanlı ulema sınıfının öncüleri diyebileceğimiz alim-fakihler (A. Y. Ocak'ın deyimiyle Fakıyan-ı Rum) ve onların kapsamlı araştırmalara konu edilebilecek eserleri Osmanlı beyliğinin kuruluşu açısından yeterince dikkate alınmamıştır.

Bu tebliğde fakihler ve hukuk tarihimiz açısından önemi büyük olan yazdıkları eserlerine dair yüzeysel bir araştırmanın bile beyliğin kuruluşuna dair oldukça zengin bilgiler içerdiği gösterilmeye çalışılacaktır. Osmanlı alimlerini konu edinen bir biyografi eseri olmadığından yakınarak 16. yüzyılda böyle bir

* Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

eseri kaleme almaya girişen ünlü Osmanlı alimi Taşköprülüzade, padişahların her birinin iktidar dönemini bir tabaka olarak ele alıp söz konusu dönemde aktif olan alimleri *Şakaiku'n-Nu'maniyye* adlı eserinde sıralamıştır. Bilindiği gibi ilk Osmanlı eğitim kurumu (medrese) İznik'in fethinden sonra İznik'te kurulmuştur. Bu medresenin ilk müderrisi de ünlü Sufi alim Davud-ı Kayseri'dir. Ancak Taşköprüzade'nin listesine baktığımızda bu medreseden önce, Osman Bey tabakasında yedi alimin ismi sıralanmıştır ve bunlardan ikisinin fakihliği öne çıkarılırken dördünün ise Sufiliğine dikkat çekilmiştir. Birinin ise hem fakih hem de sufi yönü vurgulanmıştır. Dört sufiden üçü Babai İsyasının lideri Baba İlyas'ın soyundan gelmektedir: Muhlis Baba, Aşık Paşa ve Elvan Çelebi. Bu üç ismin listeye konulmuş olması gerçekten ilginçtir, zira Taşköprülüzade sufi meşrep olsa bile sonuçta medresede yetişmiş bir alimdir ve bunlarla ilgili spekülasyonlardan ve onların Ortodoks anlayış için içerdiği muhtemel tehlikelerden habersiz olduğu söylenemez. Buna rağmen sözde Sünni-olmayan sufileri dahil etmesi her ne kadar ulema ile sufiye arasında bir kaynaşma amacıyla açıklanabilse de bunun o dönemde çok aykırı bir şey olarak görülmediği anlaşılmaktadır. Nitekim bu tavrın Taşköprülüzade'den yaklaşık bir asır önce yazan Aşıkpaşazade'nin kendisinde de görüldüğünü biliyoruz.

Hem sufi hem de alim-fakih sıfatıyla listede yer alan kişi ise meşhur Edebali'dir. Edebali Taşköprülüzadenin listesindeki ilk isimdir aslında; Edebali Osmanlı tarihinde Osman Bey'in gördüğü bir rüyayı yorumlayan ve Osmanlı beyliğine saltanat verildiğini Osman'a müjdeleyen kişi olarak bilinmektedir. Her ne kadar Aşıkpaşazade'nin ve diğer Osmanlı tarihlerinin kaydettiği bu rüyanın ve hatta Osman beyin Edebali'nin kızıyla evlenmesi meselesinin doğruluğu hakkında bazı şüpheler ileri sürülse bilir Ede Şeyh veya Edebali diye meşhur bir zatın ilk önemli Osmanlı fethi olan Bilecik'in fethinden sonra buraya yerleştiği ve burada kendisine bir vakıf verildiği daha sonraki tarihli tahrir kayıtlarından anlaşılmaktadır. Taşköprülüzade muhtemelen Aşıkpaşazade'den alarak Edebali'nin sufi ve bilge kişiliğine dikkat çekmiş, Osman Beyin kendisine devlet işlerinde danıştığından söz etmiş ve fetva makamında olduğunu belirtmiştir. Aynı zamanda Edebali *Şakaik*'te ahi reisi olarak sunulmaktadır. Bu bilgileri abartılı bulan ve Taşköprüzade'nin Edebali'nin alim yönünü abarttığını ileri süren A. Y. Ocak esasen onun bir Vefai şeyhi olduğunu, ahi reisi olmadığını iddia etmektedir. Ancak bir başka Osmanlı ulema biyografi yazarı Kefevi'nin *A'lâmü'l-ahyâr*'ında Edebâli'nin Bilecik'e yerleşmeden önce Şam'daki eğitimi hakkında bazı ayrıntılar verilmektedir. Kefevi'ye göre, Edebali Karaman illerinden olup (Taşköprülüzade de bunu belirtir) fıkıh eğitimini Moğol işgali sonrası Orta Asya'dan Anadolu'ya göç edip Larende'ye yerleşen ünlü Harzemli

Mutezili-Hanefi alim Muhtar ez-Zahidi'den aldığı ve daha sonra Şam'a giderek burada yine bir başka Hanefi fakih İmam el-Hasîrî'nin öğrencisi Sadrüddin Süleyman b. Ebî'l-Izz'den ders aldığını, tefsir, hadis, usul ve furu alanında yetkinleştiğini ve Şam alimlerinden bir çoğuyla karşılaştığını belirtir. Ömrünün sonuna doğru Bilecik'e yerleşmeden önce de fetva ve ders verdiğini belirtir. Taşköprülüzade'de onun Şam'a gittiğini ve hadis, tefsir ve usul okuduğunu belirtir ve bunları Şam alimlerinden öğrendiğini söyler ama hocalarının ismini vermez; Kefevi muhtemelen Taşköprülüzade'nin görmediği bir kaynaktan bazı detayları öğrenmiştir. Hem Kefevi hem de Taşköprülüzade Edebalî'nin alim olmasına rağmen sufi yolunu tercih ettiğini ve Bilecik'te bir zaviye kurarak fakir ve yolcuları burada ağırladığını belirtirler. Karaman illerinden buraya niçin göç ettiği, başka bir ifadeyle burayı neden tercih ettiği ile ilgili bir bilgimiz olmasa da yöreye göç eden bir çok sufi şeyhi gibi uç bölgelerin İslam'ı tebliğde yeni fırsatlar sunması onu cezbeden temel nedenlerden biri olmalıdır. Nitekim Taşköprülüzade'nin listesindeki ikinci isim olan Tursun fakih de Karaman kökenli olup Edebalî ile birlikte herhalde Osmanlı beyliğinde hizmet etmek için göç etmiştir. Tursun fakih (ya da faki) listede sadece fakihiğiyle yer almaktadır. Edebalî'nin ölümünden sonra onun yerine devlet işlerinde Osman Bey'e danışmanlık ettiği belirtilen Tursun fakihin tarihçilerce zikredilen en önemli özelliğinin Osmanlı beyliğinin istiklal hutbesini Eskişehir'de veya Karacahisar'da okumasıdır. Bunun dışında Tursun fakihe nispet edilen bazı gazavat eserleri de bulunmakla birlikte bunların gerçekten onun eseri olup olmadığı ile ilgili kuşku söz konusudur; zira bu gazavat eserlerinde anlatılan hikayeler ve söylem bir alimin söylemiyle pek uyuşmamaktadır. Eserlerin metin tahlili yapılmadıkça da bu konuda kesin kanaat belirtmek mümkün olmayacaktır.

Taşköprülüzade'nin listesindeki bu ilk iki fakihin her hangi bir yazılı fıkıh eseri bırakmadığı anlaşılıyor; ama bir üçüncü isim olan Karahisar kökenli Hattab Karahisarî diye meşhur olan bir zatın iki fıkıh eseri günümüze ulaşmıştır. Meşhur Hanefi alimi Habbazî'nin öğrencisi olan Hattab Karahisarî de Edebalî gibi Şam'da uzun zaman kalmış hatta en meşhur eseri olan Semerkandlı Necmeddin en-Nesefî'nin (537/) manzum fıkıh eserine yazdığı iki ciltlik şerhi Şam ulemasından öğrendiklerine dayandığını belirtmiştir. Bu eseri 617/1317 yılında tamamladığını dibace ve ferağ kayıtlarından biliyoruz. Karahisarî'nin ne zaman öldüğü tam olarak bilinmemekle birlikte bunun 730 civarları olduğu sanılmaktadır. Taşköprülüzade'nin ve Kefevî'nin onu Osmanlı uleması arasında saymaları ilk anda anlaşılmasa da bu konuda kesin kanaat belirtmek mümkün olmayacaktır. Yine de bu konuda kesin kanaat belirtmek mümkün olmayacaktır. Yine de bu konuda kesin kanaat belirtmek mümkün olmayacaktır.

Uzunçarşılı'nın Edebalı'nın Bilecik'teki kabrinde yatanları belirtirken Taşköprülüzade'deki dört ismi sıralamasından anlıyoruz ki, Hattab Karahisarî de 617/1317 yılından sonraki bir tarihte belki de Şam'daki gurbet hayatında arkadaş olduğu Edebalı'nın yanına gelerek Bilecik'e yerleşmiştir. Karahisarî'nin Manzume şerhinin bir çok nüshası İstanbul ve Türkiye kütüphanelerinde mevcut olup yaygın bir kabul gördüğü anlaşıyor; yazmaların bir çoğu yazarın ölümünden kısa bir zaman sonra istinsah edilmiştir (çoğunluğu 14. yüzyıla aittir. Bunlardan biri (Fatih 1816) bir ahi aile tarafından muhafaza edilmiştir.) Hattab Ebû'l-Kâsım el-Karahisârî'nin bir başka eseri de Hanefi mezhebinin dört muteber hukuk metninden biri sayılan Mevsilî'nin el-Muhtar'ına yazdığı şerhtir. Bu şerhin daha az popüler olduğu yazmalarının azlığından anlaşılmaktadır.

Bu üç figür, daha Osman bey döneminde, en azından Bilecik fethinden bir süre sonra (1300 civarında), Osmanlı beyliğinin yerleşik bir hayatı hedeflediğini ve bu amaçla bürokrat alimleri yetiştirecek ulema sınıfından insanları kendi hakimiyet bölgelerine çekmeyi hedeflediğini göstermektedir. Bu üç isimden ikisinin Karaman illerinden olmasına dikkat edilmelidir (yalnız burada hem Taşköprülüzade hem de Kefevî, Konya, Kırşehir, Larende [bugünkü Karaman] Kayseri ve civar şehir ve kasabaların genel ismi olan bilad-i Karaman/Karaman illeri ifadesiyle Osmanlı vilayet sisteminin oturduğu dönemdeki Karaman'ı kastetmektedirler). Ayrıca listedeki diğer dört sufiden üçü de Karamanlıdır. Biraz sonra göreceğimiz üzere, Davud-ı Kayseri de aynı bölgedendir; merkez Selçuklu toprakları da olan bu bölgenin diğer bölgelere göre daha gelişmiş ve eğitimde öncü olması anlaşılır bir durum olmakla beraber bu alimlerin Osmanlı Beyliğini tercih etmeleri Osmanlı hanedanının Karaman bölgesiyle ilişkisi olduğu anlamına gelir mi? Bu ayrıca araştırılması gereken bir ihtimaldir.

Biz tekrar Taşköprülüzade'nin listesine dönecek olursak Osmanlı beyliğinin kurucusu Osman Bey dönemi alimler listesinde isimleri zikredilen diğer dört kişi (Muhlis Baba, Aşık Paşa, Elvan Çelebi ve Şeyh Hasan) Sufidirler ve bunlardan ilk üçü daha önce belirttiğimiz gibi Babai/Vefaî tarikatına mensupturlar; Osman bey döneminde Karaman kökenli bu alimlerin küçük Osmanlı beyliğinde eğitim-öğretimin temellerini atan kişiler olduğu rahatlıkla söylenebilir; Bilecik'teki Edebâli zaviyesinde bu kişilerin öğretim faaliyetinde bulunmuş olmaları çok muhtemeldir.

İznik'in fethi ve ilk medrese

1330 veya 1331'deki İznik fethinin Osmanlı beyliğinin ilim tarihinde bir dönüm noktası olduğunu biliyoruz. Fetihten kısa bir süre sonra Orhan Gazi

tarafından burada bir aşevi ve medrese kurulmuştur; Bazı kaynaklarda kiliseden dönüştürüldüğü söylene de M. Bilge Orhan Gazi'nin medreseyi yaptıktan sonra tanzim ettiği ve Molla Hüsrev'in 841/1428'de tescil ettiği vakfiye suretinden hareketle Orhan Gazi tarafından inşa edildiğini iddia etmektedir. Bu Osmanlı medreselerinin ilkidir. İznik'in kısa bir sürede Osmanlı ilim merkezi olmuş ve Çelebi Mehmed'in Bursa'da Sultaniye medresesini yaptırmaya kadar İznik Osmanlı eğitiminde öncü rolünü korumuştur. Antakyalı Abdurrahman Bostani (ö. 858/1554), *Dürret Tâcû'r-Resâil* adlı eserinde İznik şehri için "bilginler yuvası" der. Sultan Orhan'ın hastalığını tedavi eden bir Hristiyan doktorun, Gelibolu'nun fethinde esir alınan Selanik Başpiskoposu Gregory Palamas'ın ünlü bir teolog olduğunu ve bu sebeple İznik'e gönderilmesini istemesi de, 1350'li yıllarda İznik'in en önemli bir entelektüel merkez olduğunu göstermektedir. Sultan bunun üzerine "bizde de onunla konuşabilecek oldukça iyi teologlar vardır" demiş, G. Palamas İznik'te bir danışmend imamla olan tartışmasını kaydetmiştir. Ünlü Kuzey Afrikalı Seyyah İbn Battuta 1332'de kırk beş gün kaldığı İznik'te bir medreseden söz etmediği için muhtemelen medrese bundan sonraki bir tarihte kurulmuştur. Arkasından 14. yüzyılda İznik'te 3 medrese daha kurulduğunu biliyoruz; Orhan Gazinin kardeşi Süleyman Paşa Medresesi, ulemadan vezirlik yapmış bir kişi olan Mevlana Alaaddin medresesi ve yine ulemadan vezir ve komutan Çandarlı Kara Halil Hayrettin Paşa Darülhadi. İlk üçü Orhan Gazi döneminde yapılmışken sonuncusu I. Murad döneminde yapılmıştır.

Şimdi bu medreselerde resmi olarak görev yapan baş müderrisler ve yazdıkları eserlere bir bakalım. Kaynaklarımız İznik Orhan Gazi medresesinin ilk müderrisinin Davud-i Kayserî olduğunda müttefiktirler. Davud-i Kayserî'nin tasavvuf-felsefe-kelam alanında eserler verdiğini düşündüğümüzde onun ilk Osmanlı medresesine ilk müderris olarak atanmasının üzerinde durulması gereken bir konu olduğu açıktır. Her şeyden önce onun da Osman Bey dönemi alimleri gibi Karaman illerinden olduğunu (Kayserili) hatırlamamız gerekir. Ayrıca ilk dönem Osmanlı beyliğinin düşünce hayatının sufi-ulema bileşimi bir niteliğe sahip olduğu unutulmamalıdır. Ancak medresede temel eğitim öncelikle nakli ilimlerle (tefsir-hadis) başlar, nakli-akli ilimlerle (fıkıh, fıkıh usulü, kelam, tasavvuf) ve salt akli ilimlerle (mantık-felsefe) ile devam ettiği düşünüldüğünde ve İznik'te kurulan bu ilk medresenin öğrencilerinin yüksek tahsilden çok daha temel bir eğitime ihtiyaç duyduğu göz önünde alındığında (çünkü bu temel eğitimden sonra Osmanlı alimleri ilmi yönden kendilerini geliştirmek için 14. yüzyıl boyunca İran, Şam ve Mısır'a giderlerdi.) Davud-ı Kayserî'nin burada öncelikle nakli ilimlerde tedris faaliyetinde bulunduğunu söyleyebiliriz. Kendisi

tefsir, hadis ve fıkıh alanında eser vermese bile İslam dünyasında bir medrese mensubunun hem tedris hem de yargı alanında iş bulmak için temel ve ileri düzeyde fıkıh eğitimine ihtiyaç duyduğu bilinmektedir ve İznik medresesinde de Davud-i Kayseri'nin de bu türden bir tedris faaliyeti içinde olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim eğer Konya baş-kadısı Siracüddin Urmevi'nin öğrencisi olduğuna dair kayıt doğruysa onun en azından gençliğinde iyi bir fıkıh eğitimi almış olmalıdır.

Davud-i Kayseri'nin 750 yılında vefatından sonra İznik Orhan Gazi Medresesinin ikinci müderrisinin Taceddin Kürdî adlı bir zattır; bu kişi de Kayserî gibi Urmevi'nin öğrencisidir ve esas olarak fıkıhta uzmanlaşmıştır. Aşıkpaşazade ve ondan alarak Taşköprülüzade Taceddin Kürd veya Kürdî'nin Edebalî'nin ve Çandarlı Halil Hayrettin Paşa'nın kayınpederi olduğunu söylemektedirler. (Gerçi Aşıkpaşazade'nin yeni neşrinde o edebalî'nin kayınpederi Hayrettin Paşa'nın ise bacanağı olarak gösterilmektedir.) Ancak onun Hayrettin Paşa'nın kayın pederi olması yaşları açısından muhtemel olsa bile Edebalî'nin kayın pederi olması pek muhtemel görünmüyor; zira Edebalî 1326'da öldüğünde çok ileri bir yaştadır (bazı kaynaklar 120 demektedir) Taceddin Kürdî olsa olsa onun damadı olabilir. Tacüddin Kürdî ve Davud-i Kayseri'nin Karaman illerinden Konya'da fıkıh eğitimini Konya'da başkadılık yapan bir Şafii aliminden almış olmaları da ilginçtir; Selçukluların Şafii ve Hanefi mezheplerini birlikte destekleme kültürünün bir uzantısı gibi görünen bu olgu, ilk dönem Osmanlı beyliğindeki ilmi kültürü etkilemesine bir örnek olabilir. Taşköprülüzadedeki bir hikayeye göre, Taceddin Kürdî İznik'in fethinden önce Orhan Gazi'nin maiyetine katılmıştır. Ancak bu tür hikayeler her ne kadar bazı spesifik olaylara ve isimlere atıf yapsalar bile tarihsel bilgi kaynağı olarak ihtiyatla kullanılmalıdır.

İznik medresesinin üçüncü müderrisi kaynakların bildirdiğine göre Kara Hoca diye meşhur Karahisarlı Alaeddin Esved'dir. Aşıkpaşazade Davud-i Kayseri ve sonra Taceddin Kürdinin müderrisliği sırasında Kara Hoca'nın hatib olduğunu belirtmektedir, ki bu onun en azından 1340 veya 1350'li yıllarda İznik'e geldiğini gösterir. Kara Hoca genel olarak Karaman illerinden gelmiş olan Osman ve Orhan beyler dönemi alimlerinden farklı olarak (yukarıda adı geçen Hattab Karahisari gibi) Karahisar kökenlidir. Eğitimi önce memleketi olan Karahisar'da sonra İran'da tamamlamıştır. Kendisinden önceki iki müderristen Kayseri fıkıh eseri yazmadığından ve diğer eserlerini de İznik'e yerleşmeden önce yazdığından, Taceddin Kürdî'nin ise herhangi bir eser bırakıp bırakmadığı bilinmediğinden, İznik medresesindeki faaliyetlerini yazdığı hukuk eserleriyle taçlandıran ve böylece İznik ve dolayısıyla Osmanlı eğitim tarihinde ilk yazılı

eser veren kişi Kara Hoca lakaplı Alaaddin Esved olmalıdır. Ayrıca sadece eser vermekle kalmayıp aynı zamanda bir çok öğrenci de yetiştirmiştir. Bunların içinde oğlu dil-bilimci Hasan Paşa ile ilk eğitimini kendisinden alan meşhur Molla Fenari'yi sayabiliriz. Bu arada Taşköprülüzade, Çandarlı vezir ailesinin ilk önemli figürü Molla Kara Halil, ya da sonraki ismiyle Halil Hayrettin Paşa'nın da Kara Hoca'nın öğrencisi olduğunu belirtmesi ve Orhan Gazi'nin askeri seferleri sırasında kendisine sorulan dini-hukuki sorulara cevap vermek üzere sürekli kendisinin yanında bulunacak birisini Kara Hoca'dan istediğinde onun Kara Halil'i bu iş için görevlendirdiğine dair verdiği bilgi doğru olmasa gerekir. Uzunçarşılı'nın belirttiği gibi Kara Halil'in Kara hocanın öğrencisi değil de belki öğrencilik arkadaşı olması daha doğrudur.

Kara Hoca'nın yazdığı iki eser günümüze ulaşmıştır. Bunlardan birincisi Hanefi mezhebinin dört temel hukuk metninden biri olan Buharalı Tacüşşerîa'nın *el-Vikaye* adlı eserine yazdığı şerhtir. Pratik hukuk (furu) sahasına ait olan bu eserin bir çok yazması günümüze ulaşmıştır. Bunların içinden sadece Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi bölümündeki 590 nolu bir yazmada, yazar eseri ithaf ettiği kişinin adını "Vezir Yusuf b. Musa olarak verir: bu kişi için kullandığı sıfatlar arasında "Mevlâ mahdûm, alim, adil, sahibü dîvânî'l-memâlik ...sinanü'd-devle ve'l-hakk ve'd-dîn" dikkat çekicidir. Bu kişi Orhan Gazi'nin son veziri Yusuf Paşa olup ulemaandır.

Kara Hoca'nın diğer eseri ise hukuk teorisine dair olup günümüze tek nüshası gelebilmiştir. 769/1368 yılında yazar hayattayken istinsah ve mukabele edilmiş olan bu Nuruosmaniye kütüphanesindeki nüshadan anlaşıldığına göre yazar eserini üçüncü Osmanlı padişahı I. Murad'a (Hüdavendigar) ithaf etmiştir. Bu ithaf metni tarihsel açıdan son derece önemli bir belge olup Osmanlı beyinin 14. yüzyılın ikinci yarısında ulema sınıfından bir insan tarafından nasıl görüldüğünü gösteren önemli bir belgedir. Yazar ithaf metninde hem Orhan bey hem de Murad Han için sultan lakabını kullanır; ayrıca Murad Hüdavendigar için "Kayserlerin iktidarının mirasçısı-*varisi mülki'l-kayâsire*" tabiri kaydeder ki bununla Bizans imparatorlarını kastettiği açıktır. Ayrıca padişah için kullandığı sıfatlar arasında onun din için ve Müslümanlar için savaşan biri olduğu ısrarla vurgulanmıştır. Wittek-Köprülü'nün Osmanlı beyliğini bir gazi devleti olarak nitelermelerini haklı çıkaracak türden kayıtlardır bunlar.

İznik medresesinin Kara Hoca'dan sonraki müderrisinin veya müderrislerinin kim olduğunu bilmesek de yine 14. yüzyılın sonu ile 15. yüzyılın başında yaşamış olan Kutbuddin İzniki'den ve günümüze ulaşan bir eserinden söz etmekte yarar vardır. Ancak burada şu hatırlatmayı yapmak gerekir:

Kutbuddin İzniki ile oğlu Kutbuddinzade İzniki genellikle karıştırıldığından kütüphanelerde birinin eserinin diğerine ait gösterilmesi olgusuna sıkça rastlamaktadır. İşte bu eserlerden biri oğul veya baba İzniki tarafından yazılan Evlilere Kılavuz olarak çevirebileceğimiz *Mürşidü'l-müteehhil* adlı eserdir. On bölümden oluşan bu eser 14. yüzyılın sonu ile 15. yüzyılın başında İznik ve çevresindeki evlilik kültürü, kadın-erkek ilişkileri, evlenme hukuk vs. gibi hususlar için oldukça zengin malzeme içermektedir. Onun diğer bir eseri Mukaddime ise bu konferansta özel olarak ele alınacaktır.

Sonuç: Osmanlı beyliği 14. yüzyılın başında Bithniya ve çevresinde giriştiği fetihler sonucunda göçebe bir yapıdan daha yerleşik bir niteliğe bürünürken kurumsal yapısını şekillendirecek adımları 14. yüzyılın ilk yarısından itibaren atmaya başlamıştır. Bu amaçla bir yandan fetihlerde askeri vaaz ve nasihatleriyle teşvik eden dervişleri himaye ederken diğer yandan şehirlerin klasik İslam medeniyeti çerçevesinde düzenlenmesi için medrese mensuplarını hem eğitim hem de bürokratik alanlarda istihdam etmeye girişmiştir. Osmanlı İslam'ının başlangıçta heterodoks dervişler eliyle geliştirildiği, ulemanın özellikle Orhan Gazi'nin politikaları sonucu daha Ortodoks bir İslami anlayışı sonradan şekillendirdikleri iddiası pek sağlıklı görünmemektedir. Aksine Taşköprülüzade'nin ilk dönem Osmanlı aydınlarını sıraladığı liste hem Osman hem de Orhan bey dönemlerinde dervişlerin ve ulemanın Osmanlı entelektüel kültürünü ve İslam anlayışını birlikte kurduklarını göstermektedir. Onun belirli bir motivasyonla yazdığını kabul etsek bile sonuç itibarıyla efsanelerden arındırıldığında sıralanan isimlerin tarihsel tekabülleri olduğu açıktır.